CULTURAL CONTINUITY THROUGH NAMES AND ATTRIBUTES: A BRIEF THEORETICAL APPROACH.

Biro E. Valentin Dragoș
PhD. student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract:As language and culture are in a relationship of interdependence and language can not function outside the cultural context than as an abstract language, the dynamics of the language displayed in texts becomes equally a dynamic of culture, because, just like the part determines the specificity of the whole, being not different from it, the whole shapes and remodels component parts in the sense of its own characteristics. If language is perceived diachronically in its dynamics, and must be perceived as such, culture must also be given the attribute of dynamics in the diachronic, because language and culture are reciprocal tributes, the first finding in culture the context of manifestation and the latter manifesting in the culture, mostly through language. Moreover, as in language is manifested the tension that generates the selection and change between tradition and innovation, tension predominantly directed towards a still ever-relative equilibrium, so the culture is in a permanent pendulum between what has manifested, manifests itself creatively and will manifest. From this point of view, the diachronic perspective on cultural existence is as natural as the diachronic perspective on the existence of the language, the two intersecting, overlapping, sometimes substituting each other, influencing each other and forming, together, the spiral of the DNA of the spiritual existence of humanity from its beginnings.

Keywords:Culture and Language, Dynamics, Diachronic, Interdependence.

1. Context lingvistic.

Semnul lingvistic se află orientat în același timp către lumea obiectelor[1] și către sistemul semiotic al limbii din care face parte[2]. Utilizatorul percepe ambele orientări în propria conștiință în procesul de emitere și receptare, adică de utilizare continuă și nemijlocită a limbii. Relația dintre semnificat și semnificant presupune în realizarea ei concretă intersectarea axei relațiilor sintagmatice cu cea a relațiilor paradigmatice. Intersectarea celor două axe reflectă raporturile strînse dintre sistem și structură, pe de o parte, și între limbă și vorbire în actul lingvistic real, în cadrul căruia se realizează procesul de semnificare, pe de altă parte. În planul paradigmatic, semnele sunt investite cu o valoare virtuală în orientarea procesului de semnificare, în funcție de clasele și categoriile de semne în care se află grupate; în planul sintagmatic, varietatea virtuală este înlocuită de o alegere concretă. Semnificația semnului este astfel o rezultantă a influenței semnelor vecine și a influenței semnelor care ar fi putut sau nu să apară în locul celui prezent[3].

Perspectivele asupra limbii diferă în timp, de la *rețeaua de relații* care fac elementele ce compun o limbă sau alta să capete calitatea de sisteme, la *produs al libertății și voinței* umane, în sensul în care limba reală, concretă, nu poate fi separată de libertatea vorbitorilor, sau la atenția acordată *semnificațiilor*, acestea fiind întotdeauna construite social căci ele se impun, se păstrează, se schimbă doar pe baza interacțiunilor dintre membrii unei comunități.

[1] În cadrul raportului limbă – gândire.
[2] În cadrul raportului limbă – societate.
[3] Asupra acestui aspect, a se vedea și Biro, Valentin Dragoș, *Dynamics in language*, în *Revista Diacronia*, Nr. 9, 2019.

BDD-A30589 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:57 UTC)

Departe de a se exclude, aceste abordări reprezintă, de fapt, fațete ale aceleiași realități care este limba și care se vădește prin limbă. Astfel, în plan paradigmatic, limba se definește ca un sistem ce se folosește de o varietate virtuală de semne aflate în relație, pentru ca, în plan sintagmatic, semnele constituite în sistem să capete semnificație concretă prin alegerea liberă, voită, conștientă a vorbitorilor, alegere fundamentată pe interacțiunea anterioară cu membrii unei comunități stabile din punct de vedere lingvistic. Acceptînd existența celor două planuri, devine imposibilă perceperea limbii ca fiind o realitate sieși suficientă[4], statică și indiferentă față de realitatea extralingvistică.

Astfel, limba este supusă unui proces de dublă definire: pe de o parte, prin atributul sistemului de realitate statică, datorată inerției la schimbare, și, pe de altă parte, prin caracterul de permanentă producere de acte de limbaj, prin vorbire[5].

Din punctul de vedere al raportului dintre vorbitor și limbă, însă, semnul lingvistic este aproape în mod absolut nearbitrar. Vorbitorul[6], în afara unor limite care țin de întrebuințarea stilistică a limbii, nu este liber nici să schimbe raportul dintre un semn lingvistic și realitatea desemnată, nici să modifice după propria voință structura semnificatului și a semnificantului. Limba, aflată sub o permanentă presiune din interiorul sistemului[7] și din exteriorul său[8], supusă alegerilor individuale și variațiilor contextului social și istoric[9], se află astfel într-o permanentă dinamică, schimbare, încă de la începuturile sale.

Rezultă un caracter profund dinamic al limbii, dinamică existentă în limba reală, vorbită, uneori sedimentată în texte, manifestat fără întrerupere de la începuturile limbajului și pînă în prezent. Dinamica limbii însemnă, în principiu, schimbare. Limba care nu se schimbă este limba abstractă, care nu se află sub influența factorilor externi menționați anterior; limba reală, în existența ei concretă, se află într-un permanent proces de schimbare, căci nu poate fi izolată de influența nici a factorilor externi, nici interni, adică tot ceea ce se constituie în istoricitatea și libertatea de expresie a vorbitorilor[10] dintr-o comunitate lingvistică.

---

[4] În istoria lingvisticii, abordările asupra rolului, obiectului, metodelor au evoluat de la apariția tentației de a-și căuta în sine toate răspunsurile, limba fiind concepută ca separată de realitatea a cărei parte era, dobândind „complexul autonomiei autarhice" (Gafton, Alexandru, Gafton, Emanuel, *Realitate, știință, metodă*, 2016, pag. 14), la „ademenitorul gând că limba este un sistem de semne, pe de-a întregul guvernat de legi interne " (ibidem, pag. 14)

[5] Tullio De Mauro, în *Cuvânt înainte* la *Curs de lingvistică generală*, F. de Saussure, afirma: „Uzajul pe care societatea îl dă limbii este condiția pentru ca limba să fie viabilă. […] Întocmai ca arbitrarul, legătura socială este factor de stabilitate și, în același timp, de schimbare. Tocmai faptul că ea este socială ferește limba de capriciile indivizilor sau ale grupurilor restrânse. Pe de altă parte, același caracter social expune limba la schimbări, atunci când nevoia de distincții deja existente se micșorează sau, dimpotrivă, atunci când se ivește nevoia de noi distincții."

[6] Situat, prin *normă*, între limbă (totalitatea posibilităților, libertăților oferite) și vorbire (totalitatea posibilităților transformate în fapte, deci ansamblul de libertăți luate).

[7] Factorii lingvistici interni.

[8] Factorii lingvistici externi și factorii extra-lingvistici.

[9] Se impune aici un comentariu: în afara unor situații în care contextul impune respectarea unor convenții terminologice, schimbarea se manifestă, ca necesitate expresivă, în mod spontan și imediat și nu ca o intenție deliberată de modificare a limbii percepută ca modalitate de comunicare interindividuală (am preferat termenul de *interindividual* celui de *colectiv* pentru a sublinia faptul că această colectivitate, lingvistică în esență, dar nu exclusiv, reprezintă suma participărilor individuale la actul de comunicare). Astfel, se observă coexistența (simultan și în același timp) unor elemente inovatoare și a unor elemente lingvistice vechi, neînlocuite încă. Mai mult decît atît, alegerile se manifestă individual, dar ele sunt influențate de tradiția lingvistică ce se regăsește în cultura lingvistică a fiecărui individ și de contextul socio-istoric: o alegere teoretic individuală pe axa sintagmatică este, în fapt, în egală măsură libertate și tradiție, cultură și cultură lingvistică, subiectivitate și obiectivitate, denotație și conotație.

[10] N. Hartmann, în *Das Problem des geistigen Seins* (*Problema ființei spirituale:* pag. 219), își afirma (ca parte a sistemului său filosofic privind independența realității față de capacitatea înțelegerii) concepția ontologică

BDD-A30589 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:57 UTC)

Faptele sociale nu sunt exterioare indivizilor, ci sunt interindividuale, adică sunt individuale doar în măsura în care sunt *împreună cu alții.* Limba mai presus de toate celelalte fapte sociale nu îi este străină (cu sensul de exterioară) individului, nu îi este impusă, ci se realizează cu ajutorul individului prin participare, care o recunoaște ca fiind a sa în egală măsură în care el recunoaște că este și a altora. Prin urmare, schimbarea nu este nici a individului vorbitor, dar nici nu îi este străină. Schimbarea se realizează cu individul, fără însă ca acesta să își propună să schimbe ceva. Limba înseamnă pentru un individ sistemul utilizat astfel încît să vorbească la fel ca ceilalți, ca parte a unei comunități lingvistice, act de vorbire ce utilizează modalități și reproduce modele anterioare pe care le-a găsit în comunitatea lingvistică din care face parte. Mecanismele dinamicii implică așadar actul de vorbire, de utilizare reală a limbii; limba se schimbă pentru că este o este o activitate creatoare, în care vorbitorul își formulează mesajul cu ajutorul unor tehnici anterioare depozitate în știința sa lingvistică, astfel încît el utilizează limba pe care a deprins-o pentru a-și manifesta libertatea de expresie în planul relațiilor sintagmatice:

Vorbirea înseamnă întotdeauna a comunica. Or, prin comunicare, ceva se convertește în ceva comun; mai exact spus, comunicarea există pentru că cei care vorbesc au deja ceva în comun, care se manifestă în vorbirea unuia cu celălalt[11].

Există două etape ale manifestării acestui proces, succesive și alternante: (1) Dinspre context înspre individual: conformismul[12] este cel care funcționează, căci individualul tinde să urmeze punctul de vedere al majorității, cu atît mai mult cu cît această majoritate se bucură și de atributul autorității; (2) Dinspre individual înspre context: se manifestă aici un conflict moderat[13], se dezvoltă o strategie stabilă de evoluție ce evită salturile majore, imposibil de realizat la nivelul contextului. Evoluția se realizează cu pași mărunți, ceea ce este mai puternic se manifestă în sensul dominării a ceea ce este mai slab, astfel încît ajunge, în final, să devină în sine o realitate contextuală ce va influența la rîndul său individualul, cu respectarea principiului conformismului.

Limba se află așadar într-o relație de interdependență continuă, căreia sincopele îi sunt străine, cu mediul în care se manifestă, în sensul în care producția continuă de texte (generate în gîndire, transmise și, uneori, sedimentate în scris) nu poate fi străină de contextul social, istoric, dar mai ales cultural în care și-a marcat începuturile. Limba își manifestă asupra utilizatorului individual tendința conservatoare prin mecanismele sistemului și prin normă, depozitînd tradiția în știința lingvistică a vorbitorului ce i se conformează; la rîndul său, beneficiind de libertățile oferite și asumate, utilizatorul ajunge să influențeze contextul prin inovațiile individuale, adoptate ulterior într-o mai mică sau mai mare măsură, permanent sau reversibil, transformînd o manifestare individuală în una interindividuală, deci într-un nou context. Cum limba și cultura se află într-o relație de interdependență, iar limba nu poate funcționa în afara contextului cultural decît ca limbă abstractă, dinamica limbii manifestată în texte devine în egală măsură o dinamică a culturii, căci tot astfel cum partea determină specificul întregului, neputînd fi altfel decît acesta, întregul modelează și remodelează părțile componente în sensul propriilor caracteristici. Dacă limba este percepută diacronic în dinamica sa, și trebuie să fie percepută astfel, și cultura trebuie să primească atributul dinamicii în diacronie, pentru că limba și cultura sunt reciproc tributare, prima găsind în cultură contextul de manifestare, iar cea de a doua manifestîndu-se preponderent prin limbă.

---

despre limbă: „Viața limbii nu este diferită de viața vorbitorilor, nu este situată, la modul general, alături de ea sau deasupra ei."

[11] E. Coșeriu, apelând, la rândul său, la Dewey și Heidegger.

[12] Relația individual – conformism – social este experimental tratată în *Moral parochialism and contextul contingency across seven societies,* Fessler DMT et al., 2015.

[13] Ideea conflictului moderat în cadrul aceleiași specii și manifestarea sa ca strategie stabilă de evoluție este tratată în *The logic of animal conflict,* J. Maynard Smith și G. R. Price, 1973.

BDD-A30589 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:57 UTC)

Mai mult, la fel cum în limbă se manifestă tensiunea generatoare de selecție și schimbare dintre tradiție și inovație, tensiune orientată predilect către un echilibru totuși veșnic relativ, tot astfel cultura se află într-o permanentă pendulare între ceea ce s-a manifestat, se manifestă creator și se va manifesta. Din acest punct de vedere, perspectiva diacronică asupra existenței culturale se impune la fel de firesc precum perspectiva diacronică asupra existenței limbii, cele două intersectîndu-se, suprapunîndu-se, uneori substituindu-se una celeilalte, influențîndu-se reciproc și formînd, împreună, spirala ADN-ului existenței spirituale a umanității de la începuturile sale.

Limba constituie principala modalitate prin care omul se raportează la realitate, prin care cunoaște, atît cît este posibil, realitatea și, într-o anumită măsură, prin care modelează această realitate, filtrînd-o și prelucrînd-o[14]. Oamenii se raportează la mediul în care trăiesc în cel puțin două moduri fundamentale, perceptiv și cognitiv (mental). Stimulii din mediu sunt percepuți, însă realitatea este și filtrată, și prelucrată, gîndirea operează cu noțiuni și semnificații care nu au în mod necesar și obligatoriu proprietatea existenței. Mai mult, gîndirea poate să construiască și să opereze cu semnificații care nu au și nu au avut niciodată referent în realitatea existentă[15]:

Dimensiunea în care există semnificațiile este una mintală și socială, adică semnificațiile există în mintea oamenilor, dar acest lucru se întîmplă doar în măsura în care aceștia au interacțiuni sociale permanente în care utilizează un anumit limbaj din care semnificațiile fac parte. […] Limbajul se bazează pe raporturile constante dintre indivizi conducînd, la rîndul lui, la stabilitatea relațiilor acestora. Limbajul ne-a făcut capabili să descoperim și să descriem lumea, dar și să reușim la un nivel mult mai performant să ne adaptăm la ea și să o manevrăm. […] Prin urmare, la baza procesului de construcție a semnificațiilor stă o capacitate cognitivă fundamentală, care reprezintă o caracteristică bazală a mecanismului cunoașterii, și anume decuparea realității. Ea reprezintă o funcție a cunoașterii comune (în sensul utilizării ei de către toți oamenii) prin care noi percepem în realitate și reacționăm totodată într-o formă predeterminată (genetic, dar și prin învățare) la un decupaj, atribuindu-i o semnificație. […] Decupajul[16] *funcționează întotdeauna pe*

[14] O prezentare a modului în care individul se raportează la realitate, sub forma unui meta-studiu asupra temei realizat din perspectivă socială se regăsește la Alfred Bulai, *Fundamentele sociale ale cunoașterii*. Din punctul său de vedere, există patru tipuri de raportări: (1)raportarea non-lingvistică la realitate adică raportarea bazată pe semnale; (2)raportarea lingvistică, bazată pe semnificații; (3)raportarea instituțională, care se produce pe baza evoluției cunoașterii la un nivel superior, ea permițând nu doar manipularea realității naturale, dar și generarea de realități, inclusiv a unor realități speciale așa cum sunt instituțiile sociale; (4)raportarea teoretică, care presupune construcția de realități complexe și abstracte care nu au însă proprietatea existenței. În această secvență, valorificând sursa indicată, mă voi referi doar la raportarea lingvistică.

[15] Așa cum se întâmplă, de exemplu, în cazul miturilor, care nu au o realitate existențială la care să se refere, dar cărora le sunt asociate semnificații determinate cultural pe baza unor analogii sau reproduceri mimetice ale unei realități existente și percepute subiectiv.

[16] Acest decupaj reprezintă un complex de percepții care în mod unitar primesc un nume prin care este construită astfel semnificația unui atribut al realității: (1) *Nivelul situațional al construcției realității semnificante:* primul mod de raportare semnificantă la realitate și totodată primul tip de construcție a realității a fost de tip situațional (principiul primar al decupării a fost asemănarea situațională. Cu alte cuvinte, cel mai probabil, originar oamenii în situații similare foloseau semnificații similare). […] (2) *Nivelul atribuțional al construcției realității semnificante:* în acțiunile standardizate prin procesul de tipificație, prin definirea normativă a interacțiunilor derulate într-un anumit cadru social și implicit prin rafinarea limbajului, oamenii au început să perceapă autonom și să conștientizeze marcatorii care ajutau la definirea situațiilor. În acest mod, situațiile au început să fie definite nu doar generic, ci și prin atributele lor specifice (sau semi-specifice). […] (3) *Nivelul obiectual al construcției realității semnificante:* Atributele semi-specifice care priveau obiecte în acțiune sau într-o anumită stare permiteau o mult mai mare capacitate de instrumentare a realității față de atributele situaționale, dar prezentau totuși un impediment. Ele nu permiteau decît un număr relativ mic de operații cognitive cu acele semnificații. Capacitatea lor productivă, de generare de noi semnificații, era limitată de faptul că era necesar să se opereze cu un număr mare de cuvinte fără a exista un spor consistent al semnificațiilor transmise. Tocmai din

BDD-A30589 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:57 UTC)

principiul importanței pe care o are pentru noi (ca subiecți sociali) realitatea la care ne raportăm. Putem spune din acest motiv că, pentru omul primitiv, în timp, lumea semnificativă -importantă pentru el- a devenit una semnificantă.[...]

Semnificațiile sunt construite așadar pe baza interacțiunii sociale, se păstrează și se transmit prin limbă. Cuvîntul denumește, iar calitatea sa denotativă sau conotativă se află în relație cu capacitatea, construită social și cizelată individual (prin limbă, gîndirea face un efort către adecvarea la cerințele sociale[17]), de a coda și decoda semnificațiile sale.

2. Continuitate și discontinuitate culturală.

Am văzut anterior că în cultură, tot astfel cum în limbă, perspectiva diacronică este impusă de tensiunea manifestată între forțele conservatoare și cele inovatoare. Sub imperiul influențelor interne (modificări în propria percepție, evoluția, calibrări ale contextului în funcție de realitățile istorice, economice, sociale, lingvistice, gradul general și individual de educație) și externe (interacțiunea cu alte culturi de pe poziție dominată sau dominantă), existența culturală se caracterizează prin continuitate, în situația preponderenței formelor tradiționale, și discontinuitate, în situația aculturației[18], ambele generînd dinamica în cultură.

Se impune în acest punct o clarificare. Deși constatarea anterioară utilizează noțiuni uzual întîlnite în contextul dezbaterilor culturale, definirea și delimitarea conceptuală dezvăluie o abordare diferită. Dacă în cazul continuității culturale noțiunea nu ridică probleme de definire (asupra acestui aspect voi reveni mai tîrziu), în cazul discontinuității lucrurile stau diferit.

Discontinuitatea, deci situația în care elementele ante-existente ale unei culturi încetează să se caracterizeze prin manifestare continuă, neîntreruptă, este pusă în relație cu aculturația, fenomen prin care elemente ale unei culturi sunt preluate total sau parțial de o altă cultură, modificînd-o esențial ori superficial. Într-un meta-studiu recent (*Immigration, Acculturation, and Adaptation*, 1997), John W. Berry identifică și definește conceptele de bază de analizat în cadrul procesului de schimbare culturală: (1) strategie de aculturație, (2) adaptare, (3) context cultural de origine (4) context cultural de adopție, (5) arie de răspîndire (6) context anterior aculturației, (7) rezultatul modificărilor. Concluzia studiului este că, în

---

acest motiv, cel mai important moment în evoluția limbajului a fost acela al separării obiectelor de acțiunile sau stările lor. De fapt, este vorba de o diferențiere a atributelor fizice (spațiale) ale obiectelor față de cele de acțiune (mișcare). Nu este vorba de o separare propriu-zisă, ci de un proces de rafinare a limbajului în care acțiunile și obiectele primesc atribute separate și sunt gândite ca realități diferite. In acel moment limbajul ajunge unul asemănător cu cel utilizat în majoritatea comunităților umane de astăzi. […]

[17] A se vedea, pentru aceasta, A. Gafton, E. Gafton, *Puterea imaginii, dominația conceptului, forța cuvântului.* Se afirmă: „Datorită relației sale cu simțurile și cogitația, limbajul este un factor de influență în dezvoltarea mentalității umane și capacitatea de comunicare pe care o dezvoltă și o susține îl transformă într-un agent social decisiv. Limbajul este în esență un instrument, dar cu tendința sa naturală spre autonomie tinde să dobândească și caracterul unui organ; vine, pe de o parte, să comunice rezultatele gândirii și procesului cognitiv, iar pe de altă parte să devină o forță centripetală. La rândul său, gândirea are capacitatea de a impune - prin limbă - rezultatele propriilor procese, indiferent de rezultatele transmise de realitate - prin simțuri."

[18] Termenul are origine germană, fiind folosit (1920) în Germania de etnograful Walter Krickeberg în cursurile sale. După Melville J. Herskovits însă, termenul este specific american: „Încă din 1886, W.H.Holmes, discutând despre *arta pueblo* spaniolă, a folosit cuvântul *acculturation* ca atare. Artele (…) trec dintr-un loc în altul, din om în om printr-un proces de aculturație, astfel că oameni de origini diferite practică aceleași arte, în timp ce cei de origini asemănătoare se dezvăluie a practica arte neasemănătoare". Cuvântul apare și la Fr. Boas (1896), acesta discutând despre răspândirea poveștilor populare printre indienii de pe coasta Pacificului de Nord. W. J. McGee, în 1898, vorbește despre *aculturație pirateresc*ă și despre *aculturație amicală*, prin care înțelege transferul și ajustarea obiceiurilor în condițiile contactului dintre oameni de niveluri joase și de niveluri ridicate. În 1900, J.W.Powell spune că progresul culturii are loc prin invenție și aculturație. Invenția este la început individuală, dar când devine acceptată și folosită de alții, este aculturală, adică este rezultatul preluării de la alții. O bibliografie extrem de bogată acoperă acest domeniu, cuprinzînd nume precum Walter Krickeberg, Robert Redfield, Ralph Beals, Margaret Mead, E. Parsons, Ralph Linton, Nancy O. Lurie ș.a.

BDD-A30589 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:57 UTC)

funcție de autoritatea culturii care adoptă și de gradul de rezistență sau de disponibilitate al culturii care este adoptată, profunzimea și aria de răspîndire a modificărilor survenite sunt diferite. Cultura care adoptă va extrage și va asimila într-o mai mică sau mai mare măsură particularitățile culturii adoptate, în funcție de o serie amplă de factori obiectivi și subiectivi (deprinderea de a asimila, autoritatea manifestată, compatibilitatea structurilor, stabilitate, mărimea grupului social, contextul social, politic, economic etc.); tot astfel, cultura care este adoptată va furniza mai multe sau mai puține elemente culturii care adoptă, în funcție de serie de factori specifici (rezistența la schimbare, autoritatea proprie manifestată, condițiile istorice în care se produce schimbul, mărimea grupului cultural, gradul de educație, conștiința apartenenței la o anumită cultură etc.). Astfel, cultura care este adoptată nu își încetează practic existența, ci continuă în interiorul noii culturi, într-o formă modificată, diluată, dar cu rol activ în schimbările care au loc în interiorul culturii care adoptă. Discontinuitatea, văzută ca o ruptură, ca o dispariție totală a unei forme culturale, deci opusul continuității, este greu de imaginat, de argumentat și de demonstrat în aceste condiții, căci vechiul construct cultural, deși, poate, nu mai există în sine, a produs deja schimbări și se află depozitat în structurile mentale culturale care își continuă existența[19] prin limbă (nume, atribute etc.) și gîndire.

2.1. Numele.

Omul este o ființă hermeneutică[20]. În exercițiul tendinței sale de a supraviețui, el își caută, prin percepții, reflecție și acțiune, căile și instrumentele de acces la realități care i-ar permite împlinirea tendinței oricărui organism viu. Interacționînd cu realitatea, cu mediul și cu sine, în spațiul al cărui uzufruct îl are, omul și-a educat percepțiile și gîndirea prin intermediul limbii și a creat mijloace și instrumente, valori și scopuri. Ca atare, în procesul de raportare la realitatea pe care dorește să o surprindă prin limbă, omul denumește și, prin aceasta, edifică un construct mintal, prin:

-numire: *În acest caz, cuvîntul, conceptul sau gestul sînt în măsură să genereze realitatea sau efecte ale prezenței și manifestării acesteia, să o determine. Dacă motorul lumii sublunare ajunge a fi opinia și credința, ele nu mai decurg neapărat din reflecție și acțiune, căci pot genera și orienta reflecția și acțiunea. […] Chiar acceptînd fără rezerve ideea că scopul numelui este de a denomina, cunoașterea esenței lucrului revenind conceptului, nu se poate afirma faptul că sarcinile ar fi net delimitate, orice interferență lipsind. În plus, numele instituie și o relație de ordin social, cu coexistența celui denumit și a celui care dă nume. […] Numele combină în măsuri diferite descrierea cu prescrierea, încercînd să fixeze particularitățile individului concret avut în vedere. Chiar cînd par descriptive, circumscriind ceva (esențial sau accidental, dar cu potențial generator de beneficii), numele oamenilor pare a avea rostul de a influența destinul, referindu-se la atribute și capacități […]* (Al Gafton, 2005)

-redenumire: *Cazurile de redenumire sînt în măsură să arunce o lumină clarificatoare asupra categoriei numirii, ceea ce se produce aici fiind o continuă ajustare a numelui (de către om) la o realitate reconsiderată. Cauza nu stă neapărat într-o grijă a omului de a adecva numele la realitate, ci în tendințele sale de a așeza într-o relație corectă numele cu realitatea, pentru a nu induce schimbări nefaste în rîndul celei din urmă. Sensul acestei tendințe se află în credința în forța numelui. Deși omul nu poate crea, precum Dumnezeu, totuși, el poate reconsidera, reinterpreta, ajusta - firește, pînă la limita capacității sale de a se apropia de numele „adevărat”, și pe măsura capacităților sale de modificare a realității. La rîndul său, o dată ajuns aici, numele poate redefini anumite caracteristici ale obiectului denumit, poate imprima un anumit curs al acțiunii acelui lucru în lume, poate determina anumite tipuri de interacțiuni cu cele înconjurătoare. Dacă, în unele cazuri, schimbarea de*

[19] Discontinuitatea poate exista astfel doar în teorie, căci cultura, manifestată preponderent prin limbă și depozitată în texte, spuse sau scrise, dezvăluind mituri și conținând credințe, se caracterizează prin istoricitate.
[20] A se vedea în acest sens Al Gafton, *Numele în Biblie,* 2005.

BDD-A30589 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:57 UTC)

nume poate urma unei schimbări a realității - caz în care redenumirea echilibrează relația dintre nume și realitate -, în altele poate fi și încercare de a determina modificarea respectivei realități în conformitate cu noul nume. (idem)

-interdicție: *Datorită felului în care ființa umană percepe, analizează și consideră cele din jur, datorită forței limbajului a relației sale cu gîndirea (adeseori dominată de limbaj) și cu simțurile (și acestea dominate de limbă) adesea se confundă limba cu conceptul și cu realitatea percepută. Privind la relația dintre forța demiurgică a cuvîntului și temerile omului concretizate sub forma tabu-ului, se poate afirma că „jocul" acesta nu este al ființei umane. Omul nu-i cunoaște regulile, cadrul, elementele implicate și nici efectele. Omul doar are cunoștință (sau, doar bănuiește) de faptul că un asemenea joc există și se comportă în consecință. În realitatea de dincolo de om, acesta nu cunoaște nici un cuvînt „adevărat". De aceea, riguros vorbind, denumirea tabu lingvistic ar trebui să se aplice doar cuvintelor care reflectă cu adevărat realitatea, fiind realitatea însăși. Acceptînd perspectiva, este de observat că asemenea cuvinte nu sînt accesibile decît Creatorului, nicidecum oamenilor. Altminteri, avem a face doar cu o modalitate de interdicție lingvistică, determinată social și întemeiată pe o confuzie umană între realitate, perceperea, conceptualizarea și numirea acesteia.* (idem)

-eufemism: *Omul a căutat căi de a numi realitatea periculoasă, fără a încălca interdicțiile adică fără a provoca astfel efectele imprevizibile și nedorite ale manifestării acelei realități. Evitarea expresiei interzise constituie o reacție retractilă pusă în act pentru a atenua ori evita, pe cale lingvistică, o astfel de împielițare a unei anumite realități. În acest caz de constrîngere lingvistică, limba își manifestă rolul de cale a contactului social. Se întărește astfel ideea că numai numele real este de natură esențială și capabil să atragă după sine declanșarea efectelor pe care realitatea denumită le poate provoca. Întrucît calea de numire găsită este una ocolită, se poate deduce că nu caracteristicile ce fac parte din sfera realității o generează pe aceasta (sau, cel puțin, acestea nu sînt apte să declanșeze în toată plenitudinea efectele nedorite), ci doar trăsătura esențială, fundamental particularizantă a realității puse în act prin desemnare. Faptul acesta înseamnă și că numele „adevărat" este unul esențial, el constituind și redînd în mod unitar și instantaneu numita realitate. În acest punct, însă, este de făcut o distincție întrucît respectivele denumiri nu sînt toate de același rang. Unele se pot apropia, mai mult sau mai puțin, de esențe. Altele pot sugera esența și, în consecință, realitatea, în mod voalat sau direct. Altfel spus, alături de denumirea reală a obiectului ori a forței, în cadrul denumirilor perifrastice ori ocolite, există grade și nuanțe. De regulă, astfel de denumiri reprezintă diferite perspective de cunoaștere și abordare a realității. Ele îmbunează, atenuează, reinterpretează, sugerează (prin restrîngerea notelor de conținut, hipertrofiind, generalizînd unele trăsături considerate a fi pozitive, prin falsificarea esenței, a sferei ori a notelor de conținut - de aici și alte efecte, precum modificarea realității ori doar a cuvîntului, crearea de noi realități etc.).* (idem)

2.2. Atributele.

Atributul[21] este o caracteristică a realității care este numită. Nivelul obiectual al organizării limbajului a presupus operarea cu atributele într-o paradigmă obiectuală, acestea fiind considerate caracteristici ale obiectelor. Chiar și în lumea de astăzi atributele obiectelor sunt gîndite ca realități independente de acestea. Se vorbește despre mișcări, despre acțiuni sociale, despre culori sau forme, despre stări sau despre timp, deși toate aceste tipuri de atribute nu au sens în afara obiectelor. Nu doar că se vorbește despre, dar ele pot fi și măsurate, ceea ce întărește credința în natura lor obiectivă. Bineînțeles, nici obiectele nu au sens în afara atributelor prin care sunt definite și gîndite.

[21] Mă voi referi aici la atribute acordate, deci utilizate și acceptate cu semnificația lor în contextul social și cultural specific, astfel încît voi apela la clasificarea de ordin sociologic din lucrarea lui A. Bulai.

BDD-A30589 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:57 UTC)

Obiectele sunt de fapt complexe de atribute, iar legătura dintre obiecte și atribute este obligatorie. Realitatea poate fi privită, percepută și gîndită din perspectiva unui număr uriaș de atribute. De regulă, atunci cînd este utilizat numele de atribut, se face referire la atributele fizice, la culoare, masă, greutate etc. Orice caracteristică a realității reprezintă un atribut. Mișcarea reprezintă și ea un atribut al obiectului, la fel ca forma, masa ori culoarea. La fel cum timpul, la rîndul său, este și el un atribut al obiectelor. Obiect este prin urmare orice decupaj din realitate care este construit și este identificabil printr-o mulțime de atribute. În categoria obiectelor sunt incluși deci și oamenii, orice tip de entitate din lumea fizică, dar și din lumea socială, cum sunt, de exemplu, instituțiile sociale. Practic, poate fi obiect orice din realitatea existentă sau inexistentă care poate fi perceput, reprezentat sau gîndit obiectual prin paradigma atributelor:

a) *Atribute de acțiune.* Au fost printre primele și cele mai importante atribute specifice și aceasta pentru că ființa umană era la origini fundamental preocupată de acțiuni sau de reacții la acțiunile/mișcările obiectelor din mediul său de viață. Cel mai probabil, primele atribute de acțiune însoțeau acțiunile pe care le desemnau (în sensul că erau utilizate în timpul acțiunii) și de aici posibilitatea de a statua și menține semnificațiile respective[22].

b) *Atribute fizice.* Realitatea existentă este alcătuită preponderent din astfel de atribute. Lumea, pentru omul de astăzi, are culori, gusturi, mirosuri, forme sau sunete perceptibile. Aceste atribute ar putea fi numite și obiectuale pentru că, uzual, se atribuie termenul de obiect pentru ceva care are astfel de atribute. Obiectele sunt descrise, analizate și măsurate prioritar prin atributele lor fizice, dar ele nu sunt alcătuite doar din astfel de atribute. De fapt, mai mult, orice tip de atribut poate fi definitoriu pentru un obiect și nu neapărat doar cele fizice. Gîndirea atributelor separat de obiecte a făcut posibilă nu doar cunoașterea mai complexă a obiectelor, dar și măsurarea atributelor, iar aceste măsurători au privit, din nevoi tehnologice, în primul rînd realitatea existentă. Atributele fizice au fost primele caracteristici ale obiectelor evaluate și măsurate.

c) *Atribute de stare.* Se referă în primul rînd la statutul de prezență (existență) într-un cadru social al unei realități, existente sau inexistente. Sunt și ele printre primele atribute specifice apărute în evoluția limbajului.

d) *Atribute temporale.* Prin natura ei, realitatea inexistentă a permis apariția acestor atribute. Atributele temporale permit să se vorbească despre un obiect care a existat, sau despre o acțiune trecută ori despre obiecte sau acțiuni viitoare.

e) *Atribute relaționale*. Odată ce omul a început să separe atributele și obiectele unele față de altele, considerîndu-le realități independente, a putut ulterior să le și asocieze, adică să le pună mental în relație. Aceste atribute au asigurat premisa gîndirii cauzale, pentru că ele presupuneau asociații între obiecte sau între obiecte și acțiuni ori stări, nefiind totuși vorba despre cauze, ci de simple tipuri de relații sau raporturi pe care obiectele le pot avea uneori sau ar trebui să le aibă.

f) *Atribute cauzale.* Au derivat din atributele relaționale și au determinat apariția unui nou model al lumii, unul în care unele obiecte sau acțiuni (ori stări) sunt cauzate de alte obiecte, acțiuni sau stări. Altfel spus, un obiect poate fi cauză sau efect în raport cu un alt obiect. Căutarea cauzelor a devenit o paradigmă de gîndire care a născut gîndirea magică și religioasă, vrăjitoria, dar și filosofia sau știința.

[22] Exact din acest motiv, ritualurile, ca și complexe de comportamente definite normativ, generate la nivelul instituțional de organizare a cunoașterii, au avut întotdeauna o componentă verbală care însoțea respectivele acțiuni și care de multe ori nara acțiunea.

BDD-A30589 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:57 UTC)

g) *Atribute afective.* Au referent la nivelul afectivității, oamenii exprimîndu-și afectivitatea[23] în cadrul interacțiunilor sociale. Aceasta a fost conștientizată ca atare și definită foarte tîrziu în spațiul atributelor cu care sunt caracterizați indivizii. Odată apărute însă aceste atribute, a fost posibilă antropomorfizarea lumii, ceea ce a presupus un sistem de gîndire al universului non-uman după caracteristicile celui uman și s-a ajuns astfel la proiecția unor atribute afective asupra unor entități non-umane. Gîndirea magică le proiectează, spre exemplu, asupra oricărui obiect care poate să sufere, se poate supăra, poate fi mulțumit etc.

h) *Atribute sociale*. Prin simpla lor funcționare, instituțiile sociale produc noi tipuri de atribute, care privesc caracteristicile acestora, dar și ale produselor de cunoaștere generate de instituții. Rolurile sociale, normele, calitățile sociale ale indivizilor, precum curajul, cinstea, înțelepciunea sau puterea, dar și resursele simbolice , ori diversele caracteristici ale cunoașterii și ale produselor acesteia sau ale limbajului se referă la astfel de atribute. Ele au apărut odată cu dezvoltarea instituțiilor și au definit, la rîndul lor, obiecte de tip social. Datorită dimensiunii sociale, obligatoriu inexistente, distincția dintre atributele sociale și obiectele sociale, cele care au astfel de atribute, nu este una foarte precisă, oricum nu atît de clară ca în cazul atributelor fizice. Forma lor non-perceptibilă face ca ele să fie conștientizate mai greu dar, mai ales, să fie mult mai dificilă gîndirea lor separată de obiecte. Aceste atribute s-au dezvoltat și uneori s-au desprins, prin rafinarea limbajului, din cele sensibile, dat fiind că unele din aceste atribute se aplică atît relațiilor sociale (sau chiar comunităților), cît și indivizilor.

i) *Atribute teoretice*. Această categorie se referă la atributele construite voluntar în cadrul modelării matematice și conceptuale ca parte a construcției obiectelor teoretice. Matematica, filosofia sau științele sunt cele care operează prioritar cu asemenea atribute. În cazul lor este asumată, de regulă conștient, condiția de realități inexistente și din acest motiv ele nu sunt obiectivizate, ca în cazul atributelor sociale.

3. Concluzii.

(1) Interacționînd cu realitatea, cu mediul și cu sine, omul și-a educat percepțiile și gîndirea prin intermediul limbii. Astfel, în procesul de raportare la realitatea pe care dorește să o surprindă prin limbă, omul denumește și, prin aceasta, edifică un construct mintal prin numire[24].

(2) Atributul este o caracteristică a realității care este numită. Nivelul obiectual al organizării limbajului presupune operarea cu atributele într-o paradigmă obiectuală, acestea fiind considerate caracteristici ale obiectelor. Atributele obiectelor sunt gîndite ca realități independente de acestea. Se vorbește despre mișcări, despre acțiuni sociale, despre culori sau forme, despre stări sau despre timp, deși toate aceste tipuri de atribute nu au sens în afara obiectelor.

(3) Nu doar că se vorbește despre (mișcări, acțiuni, culori, forme, stări, roluri etc.), dar ele pot fi și măsurate, ceea ce întărește credința în natura lor obiectivă. În egală măsură, nici obiectele nu au sens în afara atributelor prin care sunt definite și gîndite.

(4) Limba și cultura nu pot fi separate, existența lor este simbiotică în sensul în care limba este depozitara moștenirii culturale, iar cultura se manifestă preponderent prin limba fixată în texte spuse și, uneori, scrise.

(5) Individul vorbitor, în cadrul libertăților pe care limba i le-a oferit, descrie realitatea ca percepție personală asupra acesteia, percepție materializată în limbă prin nume și atribute.

[23] Care poate lua atît formă pozitivă (instinctul matern, solidaritatea, simpatia și empatia, de exemplu), cît și negativă (frica, supărarea, neliniștea etc).
[24] Ori redenumire, interdicție sau eufemism.

BDD-A30589 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:57 UTC)

(6) Pe de o parte, limba comunică: prin nume și atribute unui receptor i se zugrăvește un decupaj al realității, pe care îl înțelege în funcție de propria cultură; pe de altă parte, realitatea este percepută subiectiv și redată prin alegerile lingvistice făcute de către individul vorbitor. Ambele aspecte dezvăluie, în raportarea la realitate, relația dintre utilizatorul unui anume sistem lingvistic și contextul cultural în care acesta evoluează.

BIBLIOGRAPHY

- Benveniste, Emile, *Problemes de linguistique generale,* Gallimard, Paris, 1966.
- Berry, John W, *Immigration, Acculturation, and Adaptation*, în *Applied Psychology: an International Review,* 1997.
- Biro, Valentin Dragoș, *Dynamics in language*. Furnizat de *www.diacronia.ro*., doi: 10.17684/i9A134en., 2019.
- Bulai, Alfred, *Fundamentele sociale ale cunoașterii*, Editura Trei, București, 2017.
- Coșeriu, Eugen, *Sincronie, diacronie și istorie*, Editura Enciclopedică, București, 1997.
- Fessler DMT et al., *Moral parochialism and contextual contingency across seven societies.*
Proc. R. Soc. B 282: 20150907. http://dx.doi.org/10.1098/rspb.2015.0907, 2015.
- Gafton, Alexandru, *Numele în Biblie*, în *„Analele ştiinţifice ale Universităţii „Alexandru Ioan Cuza» din Iaşi,* Seria III. Lingvistică, 165-179, 2005.
- Gafton, Alexandru, Gafton, Emanuel. *Reality, Science, Method*, în GIDNI IV, 2016.
- Gafton, Alexandru, Gafton, Emanuel. *Puterea imaginii, dominația conceptului, forța cuvîntului*. GIDNI II. Furnizat de *www.academia.edu*., 2015.
- Gintis, Herbert, *Gene-culture coevolutionand the nature of human sociality,* http://rstb.royalsocietypublishing.org.
- Laland, K.N., *On evolutionary causes and evolutionary processes. Behav. Process.*, 2014,
http://dx.doi.org/10.1016/j.beproc.2014.05.008.
- Maynard, J. Smith, Price, G. R., *The logic of animal conflict,* 1973, în *Nature*, vol. 246.
- Saussure de, Ferdinand, *Curs de lingvistică genarală,* Editura Polirom, Iași, 1998.

BDD-A30589 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:57 UTC)